

Magister Jan Campanus, češki humanistički znanstvenik i umjetnik

J.B.Čapek

Povjesničar i historijski beletrist Zikmund Winter (1846-1912) koji se u mnogim svojim podrobnim i pronicljivim radovima usredotočio na život čeških gradova u XVI stoljeću i na posljednje razdoblje prije kobne bitke na Bijeloj gori (1620), mogao je birati između niza znamenitih ličnosti toga vijeka, pa je u svojim sitnim slikama i pripovijetkama oživio i mnoge od suvremenika ili prethodnika Kampanovih. Međutim, upravo Campanus, pjesnički predstavnik češkog latinskog humanizma i sveučilišni nastavnik, izuzetno je privukao Winterovu pažnju i simpatiju; pored svoga velikog romana - a to je i jedini njegov roman - posvetio mu je Winter i dvije kraće pripovijetke. Tako je magister Campanus, čiji se stvaralački razvoj i život prekinuo na tako tužan način, imao "sreću" da su, u doba veoma udaljeno od njegove iznenadne smrti, njegovo djelo i njegovi odnosi prema različitim ljudima uskrsnuli za pripadnike njegova naroda u XX vijeku (Winterov roman izlazio je u časopisu 1907., a u knjizi prvi put 1909.g.). Koji je drugi od čeških humanističkih pisaca što su pisali na latinskom i obično se zatvarali u uske znanstvene i književne krugove, postao u tolikoj mjeri živim sastavnim dijelom suvremene nacionalne svijesti kao Campanus? Njegovo duhovno "udomaćenje" u novo doba došlo je do izražaja i u tome što prema Winterovu romanu običavamo pisati njegovo ime "Campanus", iako ga je on sam, kao dosljedan latinist, pisao "Campanus".

Južnočeški gradić Vodňany, gdje se Jan Campanus rodio, bio je kolijevka nekolicine zaslužnih humanističkih pisaca. U njemu se nalazila i ugledna škola na kojoj je mladi Jan stekao osnove obrazovanja, djelomično i klasičnog. Svome je rodnom mjestu ostao u srcu vjeran, uvijek se potpisivao "Jan Campanus Vodňanský (Johannes Campanus Vodnianus). Humanističko prezime "Campanus" koje je kasnije prihvatio, smatralo se prijevodom imena "Zvoníček" (Zvonarić) ili "Zvonař" (Zvonolijevac); međutim, njegovo je rodbinsko ime zvučalo mnogo prozaičnije - Kumpán (Kumpanj), a naš ga je magister domišljato profinio i kultivirao izmijenivši jedan jedini samoglasnik. U mladosti je još posjećivao dobre škole u mjestima Klatovy, Domažlice te Jihlava, a samo je zahvaljujući podršci prijatelja mogao dovršiti svoju naobrazbu studijem na praškom sveučilištu. Već je onda pisao brojne latinske stihove i u tome je i kasnije ustrajao. Najprije je radio kao nastavnik na školama u mjestima Teplice, Hradec Králové i Kutná Hora. Već prije preuzimanja dužnosti u ovom rudarskom mjestu zvali su ga u Prag i Campanus je radio na čuvenoj školi kod sv. Jindřicha, ali se nije oglašio na usrdne molbe kutnohorskih građana kojima je mnogo stalo do poboljšanja njihovih škola. Godine 1603. Campanus se vraća definitivno u Prag te postaje profesor Karlova sveučilišta. Držao je predavanja o grčkom jeziku i antičkim pjesnicima, ali i o češkoj povijesti koja je bila njegova ljubav. Uskoro je postao omiljen kod studenata koje je pomagao i materijalno. Nije više zatekao na sveučilištu izvanredne prirodznance Adama Hubera iz Ryzenpacha ni Adama Zalužan-

skoga koje je otjeralo nerazumijevanje i intrige ograničenih kolega, ali se zbližio s onima koji su ustrajali i s njima je zatim nastojao unaprediti tradicionalnu školu. To su bili naročito Vavřinec Benedikt z Nedožier (Nudožerinus), rodom Slovak, filolog i pjesnik, koga je Kampanus upoznao već na školi u Jihlavi, to je bio i znameniti pedagog magister Martin Bacháček te magister Mikuláš Troilus, povjesničar, govornik i pjesnik. Kasnije je došao još i čuveni magister Jan Jessenius koji se istakao na raznim područjima - kao liječnik, filozof i političar.

Kampanus se veoma usrdno posvetio nastavničkoj djelatnosti: međutim, njegova je najveća ljubav bila latinska /iznimno i grčka/ humanistička poezija. Njegovo djelo znači vrhunac latinskoga pjesništva u češkoj koje je već ranije, prije Kampana, imalo čitav niz znamenitih predstavnika - da navedemo samo Vavřinca iz Brezové, Bohuslava Hasištejnskoga, Jana Dubravia, Matouša Collina iz Choterine, Tomaša Mitisa, Kašpara Cropacia, Šimona Proxena i dr. Među suvremenicima Kampanovim pročuli su se latinskim kompozicijama posebice Jiří Carolides, Jan černovický i Matyáš Borbonius. To je bilo bogato stvaralaštvo, međutim treba napomenuti da je ono usporavalo razvoj pjesništva na narodnom jeziku koje je u to vrijeme u češkoj predstavljala prije svega duhovna pjesma. Neki od humanista pisali su s vremena na vrijeme i češke stihove, ali je vrijednost tih stihova bila mnogo manja, tako da njihov značaj ostaje na području latinskoga stihovorstva. To vrijedi npr. za Davida Crinita i za druge. Drugi opet humanisti, kao napr. Kampanov kolega Marek Bydžovský, pisali su na češkom prozna znanstvena djela, ali je izabrani pjesnički jezik za njih ipak bio latinski. I od Kampana imamo jedan češki tekst, ali i to je prozno djelo - "Razmišljanja o životu i smrti" - a uz to neizvorno - prijevod. Nije isključeno da je naš magister koristio svoj materinji jezik još i za neka druga djela, međutim, o tome ništa ne znamo, a nije ni vjerojatno. Svojom je miroljubivom i koncilijantnom prirodom Kampanus imao mnogo zajedničkog s vodećim autoritetom evropskih humanista, Erazmom Rotterdamskim, koji je u svojim djelima isključivo koristio latinski; njegov je primjer bez sumnje djelovao i na Kampana. Kampana je u njegovu kultu latinskog još jače učvrstio čuveni pjesnik, rodom iz Škotske, George Buchanan of Kelkarne, pisac mnogo oponašanih psalamskih parafraza, objavljenih i u Pragu od Tomáša Mitisa upravo g. 1572. kad se Kampanus rodio. (Detaljnije sam upoređivao odjeke Buchananovih parafraza u Kampanovu djelu već 1937. g. u studiji "K žalmové poesii reformačních humanistu" u XIV svesku Archiva pro bádání o životě a spisech J.A.Komenského.) Naravno da su na Kampana utjecali i drugi ustrajni češki latinisti Carolides, Mitis i drugi.

Međutim, već je u Kampanovo doba bilo više bilingvalnih pjesnika koji su pisali stihove i na latinskom i na narodnom jeziku ili su pak sasvim napustili latinski zbog dosljedne službe materinjem jeziku. Prvi je veliki primjer bio i tome Francesco Petrarca koji je ipak još neke od svojih radova pisao latinski. Veliki pjesnici Pierre Ronsard i John Milton počeli su s latinskim stihovima; a najveći se poljski poet u XVI stoljeću, Jan Kochanowski, vraćao latinskom u posljednjem razdoblju svoga života. Međutim, ovi su pjesnici većinu svojih djela, kao i vrhunske svoje kompozicije stvorili na narodnom jeziku. U tome je razvoju češko pjesništvo zaostajalo. Nešto čeških pjesama napisali su već spomenuti David Crinitus, Kampanov zemljak Václav Nikolaides Vodňanský iz Radkova, Jiří Galli, Václav Klement Žebrácký i drugi. Značajne zasluge na području narodne poezije pripadaju u to vrijeme Kampanovu prijatelju Benediktu iz Nedožiera, a onda naravno predstavnicima slijedeće generacije Jiříju Tranovskom i Komenskom.

Bilo je dakle u doba Kampanova djelovanja više čeških pjesnika bilingvalnih, bilo je i nekoliko onih kod kojih je prevagnuo narodni jezik; ovima se Kampanus nažalost nije priključio. Njegova je oča-

ranost antičkim i humanističkim pjesnicima bila trajna, a njegov iznimni filološki dar, njegovo suvereno vladanje profinjenim latinskim udaljavalo ga od stvaranja na narodnom jeziku. Bez sumnje je na nj djelovala i poznata humanistička želja za slavom. Kampanu je sigurno laskalo što su ga kao latinskog pjesnika priznavali i u inozemstvu - cjelovit zbir njegovih psalamskih parafraza i njegovih oda zajedno sa notacijama objavljen je 1618.g. u Frankfurtu na Majni.

Međutim, ne bi bilo pravedno smatrati Kampana isključivo humanističkim kozmopolitom koji se sasvim ravnodušno odnosi prema otadžbini. Već smo spomenuli da je na sveučilištu predavao i češku povijest. To nije bilo slučajno, kao što dokazuju i njegova značajna književna djela. 1604.g. završio je svoj dramski pokušaj vrijedan pažnje, pod naslovom "Bretislaus". To je obrada poznate priče o knezu Bretislavu i Jitki; on se dakle ne odnosi na neki značajan povijesni događaj, ali je to ipak iznimna tema u vrijeme kada su humanistički i crkveni pisci obrađivali, ili tek parafrazirali, antičke i biblijske teme. Izvedba drame zabranjena je od kancelara Zdeněka Vojtěcha Popela iz Lobkovic koji je označio Kampanovo djelo kao "uvredljivu, sramnu i burnu komediju". Očito je kancelar vidio uvredu carske milosti u fabuli, gdje je rimski car prevaren otmicom svoje kćeri, ali je osjetio opasne aluzije i u nekim likovima te u nekim izjavama u Kampanovoj drami. Negativni tipovi u drami imaju doduše svoje antičke uzore, ali u doba sve veće napetosti na početku XVII stoljeća, kada je napisana Kampanova drama, mogli su djelovati veoma aktualno. U drami se njemačkom caru, koji sprema kazneni napad na češku, priključuju likovi trojice prljavih izdajica: dvornik se šiba (šiber) priključuje iz karijerističkih pobuda, Hrabivec (Gramzljivac) zbog koristoljublja i Brichopas (Kruhoborac) radi punog korita. Nema sumnje da se ovakvih "karaktera" pojavljivalo u češkom životu mnogo više: napuštali su svoje reformacijsko i nacionalno uvjerenje i javljali se u službu Habsburgovcima, mahom s odgovarajućom dobiti i uspjehom - da se sjetimo samo Viléma Slavate, Albrehta iz Valdštejna, Karla iz Lichtenštejna, Michala Pečke iz Radostica i čitavog niza drugih. Da li je Kampanus birao svoje negativne junake s namjerom aktualizacije - znači, da li je u svojim mladim godinama na početku XVII stoljeća bio radikalniji i hrabriji nego kasnije tijekom češkoga ustanka g.1618. - ostaje pitanje; moguće je, dakako, objašnjenje da je Kampanus "pogodio" ne hoteći. Njegova je drama mogla biti objavljena i prikazivana tek 1614.g., za kratkotrajnog "popuštanja" nakon što su staleži iznudili Rudolfov "Majestat". Drama je pisana u antičkim stihovima (jampskim senarima i sl.). Prema humanističkoj tradiciji replike likova često su preopširne, međutim, nerijetko se Kampanus dovija stroge odsječnosti. Iznimno se javlja i glas dirljivo lirski, naročito u Bretislavovoj čežnji za udaljenom Jitkom. Češće se, međutim, oglašava svjedočanstvo nacionalnog osjećanja i samosvijesti, a i to je sigurno pridonijelo nerazpoloženju kancelara koji je iznad svega bio sluga svojih gospodara.

Rodoljublje je Kampanovo došlo do izražaja i u njegovoj povijesnoj pjesničkoj kompoziciji koju je objavio 1616.g. pod naslovom "Cechias seu Bohemia Heneta, iudicum ducum regumque, qui veterum Boiorum sedes ab Henetis occupatas tenerunt..." itd. ("čehijada ili Bohemija Henetska, sudaca, vladara i kraljeva koji su naselja drevnih Bojana zauzeta od Heneta držali pod svojom vlašću..." itd.) Kampanus je ovdje primijenio strukturalan postupak koji je koristio već Ovidije i drugi antički te humanistički pisci: to je sustav monoloških pjesama u kojima pojedini likovi - ovdje češki vladari od legendarnog praoca Čeha sve do tadašnjeg cara Matije - progovaraju o svojim sudbinama i o događajima što su se zbili za njihove vladavine. Različiti se karakteri ovako ispovijedaju i sami sebe portretiraju, iako je Kampanus, dakako, u njih uložio svoje vlastito znanje i svoje interpretacije. Oslanja se, naravno, na stare češke kronike, međutim, nije pravilna tvrdnja koja se često ponavlja da je crpio samo iz kronike Václava

Hájeka iz Libočan, popularnije od drugih, ali i nepouzdanije od drugih. Tu je toplo proslavljen Karlo I. (IV) kao zaštitnik pravde, kao graditelj Praga i osnivač sveučilišta. Za razliku od kroničarskih ogovarača Václava IV, Kampanus se zauzima za ovoga kralja koji u "čehijadi" ispovijeda svoje dogodovštine, većinom nesretne. Brani također da ga zovu "lijenim kraljem". U skladu sa stvarnim povijesnim događajima Kampanov Václav IV završava svoj monolog teškom strepnjom pred Žižkom koji tada stupa u javni život. S ironičnim podtekstom stiliziran je govor perfidnog neprijatelja čeha, cara Sigmunda; naprotiv vedro izlazi autoportret Jirfija iz Poděbrada. "Cechias" se završava monolozima dvojice Habsburgovaca koji su bili Kampanovi suvremenici - Rudolfa II i Matije.

Kampanus je izrazio svoj odnos prema češkoj povijesti i drugim djelima, također i u svome skupu "Svetih oda" u koje je ubacio i dvije pjesme o Husu: prva od njih je adaptacija jedne "Cantio" Václava Vodňanskog iz Radkova, druga je prijevod češke puške pjesme "U nadi Božjoj Magistar Jan Hus".

Različitih kraćih kompozicija u stihu napisao je Kampanus na stotine; od 1592.g. objavljuje svake godine bar po jednu. To su često razna gratulatoria, pohvale, kondolencije, želje i uspomene, čiji je značaj tek prigodan; neke se međutim uspinju do pjesničke vrijednosti.

Istodobno je Kampanus znao da se usredotoči na djelo koje je postalo najznačajnijim njegovim umjetničkim ostvarenjem. To su njegove parafraze svih 150 psalama i njegove izvorne "Svete ode" koje su ga proslavile i u međunarodnom humanističkom svijetu (M. Johannis Campani Vodniani, professoris Pragens., Sacrarum odarum libri duo, quorum prior Psalmos Davidicos, posterior Hymnos dominicales et feriales continet" etc.). Kampanus je tu izabrao najteži oblik humanističkog pjesništva - koristi naime metroritmičke stihove koji kombiniraju antičke metre s tehnikom rime, što zahtijeva vrhunsku virtuoznost. Tu nalazimo npr. tzv. leoninski heksametar, to jest heksametar sa unutarnjom rimom. Kampanovi su psalmi izlazili isprva pojedinačno, 1611-1612. godine izašao je čitav komplet u dva dijela, napokon 1618. izlazi potpuno frankfurtsko izdanje s notacijama. Od Kampanovih psalamskih parafraza pjesnički se ističu posebice pokajnički psalmi; međutim, izražajni su i oni hvalospjevni te himnički. Kao i drugi humanisti i Kampanus češće izražava kršćanske pojmove i predodžbe različitim slikama i terminima iz antike. Zato se Bog ovdje zove "Grmeći Jupiter" i slično. Jezična profinjenost, uspjelo obogaćivanje pjesničkog izraza, korištenje aliteracija, iznalaženje novih metričkih formi, posebno jampskih te trohejskih, svrstava Kampana u prvi red latinističkih pjesnika. Velikom raznolikošću privlače Kampanove "Svete ode" (Odae sacrae); kraće se od njih zovu "odaria" i često su najzgodnije. Nalazimo tu i pjesme koledarske koje je Kampanus očito prevodio s češkoga izvornika na latinski; veoma su cijenjeni i Kampanovi odjeci "Pjesme nad pjesmama".

Kampanovi psalmi, ode i odarija nisu naravno samo pjesnička nego i glazbena djela. Povezivanje poezije i glazbe bio je tipičan znak stvaranja humanističkih autora; za takvo se stvaranje koristio naziv "Musica poetica", "Harmoniae poeticae" ili grčki termin "Melopoiia". Prema vlastitoj piščevoj izjavi u podnaslovu, kao i prema mišljenju muzikologa, Kampanus je sam svoje djelo uglazbio. Razvoj glazbe u njegovo doba nije još toliko napredovao da pisac svakom psalmu ili odi dodijeli drugu melodiju; zato je iskoristio isto uglazbljenje za nekoliko psalama ili oda, spjevanih prema istom ritmometričkom obrascu. Ovakvi glazbeni tipovi što su se ponavljali zvali su se "genera carminum". Kampanus ih ima 38, što je za to vrijeme izniman broj. Kampanov smisao za glazbu osjeća se već iz brojnih njegovih stihova u kojima se zapaža fina eufonija. Istraživanjem o Kampanu kao skla-

datelju bavio se posebno profesor Jan Bramberger koji je došao do veoma pozitivne ocjene njegova rada. (Profesor Bramberger je i mene potakao da se bavim studijem te prepjevima Kampanove poezije. Izbor prepjeva tiskan je 1942.g.)

Godina 1618. bila je prelomna u Kampanovu životu. Kao što je već rečeno, te je godine objavljena frankfurtska zbirka Kampanovih psalama i oda i pjesnikovo djelo dobiva najveća priznanja (poeti Altdorfski, Remus, Ritterhusius, Strassburg, Waldengus) - međutim, te iste godine buknuo je i češki ustanak, počelo je surovo doba tridesetogodišnjeg rata. Kampanus je bio duh što je živio samo tihim radom "izvan vreve"; zato za razliku od drugih pjesnika koji tada hrabre narod u borbi za slobodu (Václav Klement Žebrácký, Mikuláš Dačický iz Heselova, Jakub Včelín i dr.) javlja se odmah 1618.g. "Vapajem za mirom za ratne uzbune, što je uznemirila češku 1618.g." ("Querella pacis bellico tumultu Bohemiam ante 1618 inquietante etc."). Njegova je Muza zatim gotovo sasvim zašutjela i javlja se molećivim glasom nakon bjelogorske katastrofe, kada se Kampanus u svojoj neiskusnoj pouzdanosti nada da će brutalne pobjednike privoljeti na oproštaj i na plemenit postupak prema sveučilištu i čitavom češkom narodu. Tad piše svoju "Elegiju o najboljem načinu pobjede, što znači pobijediti sebe samoga" ("Elegia de optimo victoriae genere, quod est vincere se ipsum"). Ova je molba, kao i sve druge, bila uzaludna. Kampanus je napokon, očajno nastojeći sačuvati bar djelomično kontinuitet praškoga sveučilišta s vremenom prije poraza na Bijeloj gori, prelazi na katoličanstvo kao vjeru pobjednika; isusovci su ga dugo na taj korak nagovarali i Kampanus je dobio mnogo raznih obećanja. Međutim, ona kasnije nisu ispunjena, sveučilište dolazi sasvim pod upravu isusovačkog reda. Time je Kampanus zadobio posljednji i neizlječiv udarac, a teško je patio i zbog predbacivanja svojih istovjernika koje je napustio. Prije svoje konverzije nije bio član Jednote bratrske (Unitas fratrum), ali je bio odlučan novoutrakvist, radio je čak kao član njihova konzistorija. Nije čudo što se poslije duševno skrhao i ubrzo je nakon svoje konverzije umro. Povjesničari govore o njegovu "očajanju i desperaciji", kao što je to izrazio Kampanov suvremenik Pavel Skála; nijedan međutim ne kaže da je Kampanus izvršio samoubojstvo. Ovako njegovu smrt prikazuje tek Z.Winter u svome romanu, a to je njegova vlastita pretpostavka, iako ne bez osnove.

Za vrijeme procvata svojih duševnih snaga Kampanus je stajao u prvom redu češkoga kulturnog života, njegov spomen živi i za vrijeme protureformacije; detaljnije zna za njega napr. Bohuslav Balbín; od njega na početku preporoda preuzima vijesti F.F.Procházká. Znaju za njega i slovački pisci, kao Jiří Ribay ili Jan Prokopius u do sada neobjavljenom rukopisnom djelu. Danas se sjećamo Kampana kao vrhunskog stvaraoca latinske humanističke poezije u češkoj i kao značajnog skladatelja, kao znanstvenika nikako ne jednostranog, kao pomnog nastavnika, a posebice kao čovjeka koji je znao povezati međunarodnu humanističku kulturu s toplim rodoljubljem, s ljubavlju prema svome narodu, rodnome kraju, gradu Pragu i njegovu sveučilištu.

Da bismo čitaocima bolje predstavili poeziju Jana Kampana donosimo kao dodatak nekoliko njegovih pjesama. Pjesme su objavljene u knjizi *Renesančna poezie*, Praha 1975.

Iohannes Campanus

Borivogius, nominis huius I., dux Bohem. XII.

Sceptra mihi proceres, Slavibor dat habere maritam,
Melniciae dives qui comes arcis erat.
Dum colo mentitos, trunci ludibria, divos,
nostra ratis placidum per mare tuta volat,
at simul abiuro Martem vanamque Dianam,
heu, quas Christiadam cogor adire vices!
Vos testor, Methodi doctorque Cyrille meorum,
ad superos docti dicere, qua sit iter.
Quod simul ingredior, sceptris exutus et exul
Stuimiro Cechiae sceptris relinquo meae.
Sed cito et hic pulsus, seu quod sacra vera probavit,
seu quod non potuit verba Bohema loqui.
Ergo pars procerum melior Christumque professi
ex Morava ad regnum me regione vocant.
Aurea tunc aetas, nova templa micantia cerno
et verum Budeci fassa lycea Deum,
Pallas ubi nimium promptis ad bella Boemis
militiae monstrat nobilioris opus.
Exiit feritas; populus pro nomine Christi
invicta miscet praelia sancta fide.
Ipse ego, quos gessi, nato largitus honores,
sincerae rimor religionis iter.
Talibus in studiis quinquennis olympias acta
iam mihi, cum caeli templa beata peto.
Est iocus, est ludus regnum terrestre pilaeque
sphaera: placent veris caelica regna bonis.

Venceslaus I, Martyr, dux Bohem. XV.

Ingenuas iussus versare fideliter artes
sub duce Niceno docta tropaea tuli.
Diruit interea Pragae templa omnia mater
Christigenique pias mactat ovilis oves.
Quid facerem? Paterer? Saevaene licere parenti
more lupi clausos dilacerare greges?
"Ipse regam," dixi, matremque recedere iussi
Stochovias nactam nomine dotis opes.
Saevit adhuc tamen et diris conatibus instans,
qua socrum nuper, me quoque fraude petit,
praecipue cum iam clypeo mihi Caesar in albo
Romanas aquilas, Martia signa, dedit.
"Desine," dicebam, "fraudis": Nihil illa, sed ecce,
quae mihi fata parat, protinus ipsa subit.
Namque indignantem superis et dira minantem
in sese absorbens sub Styga terra trahit.
Sed neque sic turbae cessant, nova bella tumescunt,
qua ferus in nostros Radslavus arma rapit.

"Quid facis? Haec nostro dirimamus sanguine (dixi)
bella; quid his frustra subdita turba perit?"
Annuit et validis nequicquam fulgidus armis
stare videt causa pro meliore Deum.
Hic, ubi pugnandum est, signum crucis obiicit hosti,
ille pavet Christo nomina datque duci.
His ego pro meritis dum cogito gratus haberi,
molior in Cechico plurima templa solo,
donec maternae ficto sub crimine caedis
concido fraterna victima pura manu.
Sed bene, quod verae mors est mihi ianua vitae;
quam vixi terris, nomine vita fuit.

Carolus imperator, e.n. IV., rex Bohemorum IX.

Carolus egredior; proceres assurgite Boii.
Vester honos, fuerat dum mihi vita, fui.
Nam quo Marte viros aut quo puer impete fundo,
cum bellis Italos pulso premoque duces.
Bis deiectus equo, qua Mars furit, et prope victus
vinco tuum tandem, victa Verona, canem.
Hinc Italas urbes placida sub pace regentem
me contra quoties irritus hostis iit.
Nondum Caesar eram, cum Caesare digna patranti
vir magnus: "Caesar tu quoque," dixit, "eris."
Externis igitur cultum ne temnite Boii,
ne meriti non sit gratia nulla mei.
Primus ego e vestris ducibus (quae gloria vestra est)
imperio leges sanctaque iura dedi.
Prima Dei mihi cura fuit, quod templa loquuntur,
quae Slavis nostra structa videtis ope.
Nec Carolina tacet nostras Academia curas
et nata et propere sumtibus aucta meis.
Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
ingressi aeternae nobile laudis iter.
Autorem Nova Praga suum me praedicat et quod
de nostro castrum nomine nomen habet.
Vultava quem frustra pontem indignatur et illi
turris iuncta, meae sunt monumenta manus.
Quid Bacchi colles, quid in arce palatia nostra,
quid memorem laudes, aurea bulla, tuas?
Hinc, quod adhuc Cechiae regi vix contigit ulli,
me patriae dixit patria cara patrem?
Carpitur hic unum, patriis quod finibus haesi!
Crimen at hoc meriti pondus et instar habet.
Sumtibus imperii tali ratione peperci,
cui bellum partas attenuarat opes.
Rode tamen, livor, genuinum frangis in illis,
quos regio meritos relligioque canit.

Altera Otomanicorum principum descriptio

Otomanus primus Turcarum rex

Ille ego Tartaricus sanguis, nigra Tartara liquens,
huc mea cantatum facta Otomannus eo.
Ite procul, quicumque homines moresque notatis,
hic nimium censor, quod reprehendat, habet.
Praedo fui praedasque meas mea terra probavit
et dedit ipsa meo colla premenda iugo.
Indecor haud vixi regno: res Turcica crevit
auspiciis, fuerat quae prope lapsa, meis.
Mygdoniam domui (quae nunc Bithinia fertur)
succubuit sceptro Prusa superba meo.

Tutius ut regerem, cognatos fraude peremi,
hic mihi morte sua causa salutis erant.
Hunc morem, mea progenies, in secula serva,
per laquei sociis vincula guttur eat.
Nulla fides regni consortibus, aetheris ipsa
(nonne vides) soles respuit aula duos.

Baiazetes primus, rex quartus

Thrax Baiazetem, Graii me Lailapa dicunt:
nominis est omen, saeva procella fui.
Quocunque intrabam, mortis simul ibat imago
atque procelloso turbine vecta lues.
Servia me sensit nostrum ausa necare parentem,
cum mihi pro facta caede subacta fuit.
Certus eram valido Bizantia maenia bello
eruere, hinc aciem Iis rapit Hunna meam.
O bene! Sic etiam pater est meus orbe receptus
Cecropio, regi quando vocatus adest.
Sic o sic placeat vobis discordia, stulti
Christicolae, noster protinus orbis erit.
Per vos Hungaricas felix eo victor ad urbes,
per vos est regnis addita Bosna meis,
per vos Nicopolis prisci cognominis omen
obtinet, hic vestra lite trophaea tuli.
Pergite, si facitis, non hic ego tempore longo
Parrhasiae gelido virginis axe premar.
Esse quid hoc dicam? Et me bella domestica perdunt
quodque aliis opto vulnus, id ipse fero.
Nam cum Tartaricis mea geus Tamerlanis ausis
me premit, in cavea corpus inerme locor.
Interea mea Bulgarico sata sanguine coniunx
nuda sinus Scythico pocula miscet hero.
Ut vidi, perii, tum vertice ferrea quassans
claustra mei rumpo fata suprema mali.
Naso, meae quondam terrae incola, si qua notabis
in non credendos corpora versa modos,
adde meae faciem sortis saevique Procrustae
fatis fortunam iunge, poëta, meam.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori
et quae laeta prius, maesta deinde fuit.
Vivite, sed cauti, quibus est fortuna secunda,
errat et in certo non manet illa loco.

De exundatione Vultavae

Aspicitis, quanti fluctus volvantur aquarum,
turbidus ut vestras Vultava carpat opes?
Hic mola, demessae sed ibi portantur aristae,
hac pyra lignorum maxima parte ruit.
Fallor, an obscuro vobis id lumine Luna
dixit heri, Piscis signa ubi tristis adit.
Quicquid id est, timeo, ne saevis fluctibus icta
Praga, gemas casus, Magna Minorque, tuos.

Idolatriae species

Truncos adorat et Deum colit verum?
Sectis adhaeret et Deum colit verum?
Magos honorat et Deum colit verum?
Idola Babylon, non Deum colit verum.

Brevis est fortuna favoris

Cui facilis ridet vultu fortuna sereno
et nitidi veniunt sole favente dies,
cristas pone: viros neque tu vexaris egenos,
esse potest Codrus, qui modo Craesus erat.
Utque subit laetae coelum pice nigrius aurae,
succedunt magnis sic mala saepe bonis.

In ventrem

Es monstri, venter, similis. Tu namque ferenti
dum plenus, levis es, dum vacuus, gravis es.

Liminis encomium

Praga triurbs magnis si gesto cor urbibus unum
Geriones valida mole tricorpor ero.
Iuncti animis armisque mei armabuntur ih hostes
laetaque propitio Marte tropaea ferent.
Unanimes felix tegat ut concordia cives,
effice, personis in tribus une Deus.

Omnia turrigerae concedunt oppida Pragae,
natura hic posuit, quicquid in orbe fuit.
Hic genus acre virum, bonus aër, unda salubris,
ad vitem et fruges ingeniosus ager.
Hic Caesar proceresque Themisque novemque sorores,
hic aliis spretis orbis in urbe sua est.

Lugubria in obitum M.Danielis Adami a Veleslavina

Eripitur vivis Daniel et in axe magister
ponitur, aethereas visat ut hospes opes.
Fle casus, Boiame, tuos, hoc cive peremto
praesidium patriae grande tuumque cadit.
Ordo triplex regni, luge, qui nomina vobis
asseruit calamo vindice, civis obit.
In lacrymas i, Praga triurbs, tua denique pestis
lumina perpetua livida nocte premit.
Duc gemitus, invicta malis Academia, fulcrum
grande, potens, fidum mors tibi saeva rapit.
Turba senatorum, moereto, politica vobis
qui dedit, in pheretrum lugubre funus abit.
Qui fastos legitis patrios, date funebre carmen,
qui vobis fastos condidit autor, obit.
Quos linguas didicisse iuvat, lugete, sepulcrum
lexica qui vobis bina reliquit, adit.
Flete omnes pariter, fle primus et ultimus ordo,
cuique potens iusti causa doloris adest.
Commodus in commune decus natalibus arvis,
Aonidum, Daniel, ardor, Adamus, obit.

Anni 1601 descriptio
(Tycho de Brahe)

Ille etiam secli decus admirabile nostri
Pragensem subiit Tycho Braheus humum.
Nec iuvat, quod erat titulis insignis avitis,
astra quod ingenio supposuitque suo.
Ille quidem potuit coelos, novus istius aevi
Alcides, humeris sustinuisse suis.
At non et triplices potuit superare sorores;
invictum studiis mors inimica necat.
Iamque solum membris gaudet, mens astra petivit
ut patriam curae materiamque suae.

Scripta viri quoque mansurae cum nomine famae
mergi Letheis non potuere vadis.
His vivit Tycho meritis post fata superstes,
his sermo gratae posteritatis erit.
Sidera donec erunt nostri quoque temporis Atlas,
Alcides noster Tycho Braheus erit.

Puero Venceslav Iuniori Magrle a Sobiessek

Cum patris acciperes pulcrum, Wenceslave, nomen,
tu quoque, dicebam, gloria maior eris,
tu quoque, facundae poteris dulcedine linguae
commoda Caesareo plurima ferre foro.
Et ferres: tantum ingenii bonitate valebas
atque in tantillo corpore tantus eras.
Vix tibi crescenti quinquennis Olympias acta est
iamque dabas Latios Teutonicosque sonos,
sed te prima fere primo rapiencia terris
ostendunt tantum fata nec esse sinunt.
Sic rosa, sic pomum praecox, sic flosculus horti,
sic violae, veris gloria prima, cadunt.
Sed violae redeunt; quid? Num minus ipse redibis,
summa piis laetum cum dabit hora sonum?
Reddent, dulce caput, reddent te busta; perennis,
debite flos coelo, tempora veris ages.
Illic est studium! Illic Academia florens!
Christus ibi, quae det, sarta magister, habet.

Prosopopaeia sepeliendae

Infantem fari miraris lector? At illud
posse suos Christus morte fremente facit.
Cara fui patri Campano gnata Iohanni
deliciumque meae filia matris eram.
Quo mea cara soror praeiit mihi Ludmila nuper,
ante meos annos Anna vocata, sequor.
Illam sustulerat Iuli bis dena calentis;
Septembris decima me mea fata vocant.
Utque annum noris, hinc Mors Mars inde furebant
et genuit casus capta Piseca suos.
Mars absit (dixi) mors adsit amica puellis,
quas Martis praedae sublegere aequa solet.
Irrita vota parens vellet de morte, per illam
orba quod heu bina - tam cito - prole gemit.
Sed reprimat luctum, cuius solatia praestat
Ianulus, afflictae spes animosa domus.
Dividimur spaciis pro tempore: dis male iunctos
quae bene coniungat, regia caeles erit.

Zusammenfassung

In dieser Studie wird das Leben und das Werk des berühmten tschechischen Humanisten und Latinisten Jan Kampanus behandelt, dessen Werk den Höhepunkt der tschechischen Dichtung in lateinischer Sprache darstellt.

Kampanus besuchte einheimische Schulen und studierte an der Universität Prag. Zu der Zeit entstanden auch seine ersten lateini-

schen Gedichte. Als Lehrer war er zuerst ausserhalb Prag tätig, und 1603 wurde er zum Professor an der Karl-Universität in Prag ernannt, wo er sich als Pädagoge und Reformator des traditionellen Schulsystems auszeichnete. Vor allem war er aber Dichter und schrieb nur in lateinischer Sprache, obwohl es zu jener Zeit schon eine Reihe Dichter gab, die auch Werke in der Volkssprache verfassten.

Kampanus Vorliebe für das Lateinische beruht vor allem auf seiner Kenntnis der antiken und humanistischen Dichtung und auf seiner philologischen Begabung; ausserdem konnten ihm zu jener Zeit nur lateinische Gedichte in Europa Ruhm bringen. Er beschäftigte sich auch mit der tschechischen Geschichte, und sein bedeutendstes Werk sind die "Heiligen Oden" und die Paraphrasen aller 150 Psalmen, die Kampanus in Töne setzte, wobei er 38 Musiktypen (genera carminum) verwendete.

Kampanus starb 1620, von den geschichtlichen Ereignissen (1618 der tschechische Aufstand und der Anfang des Dreissigjährigen Kriegs) sehr enttäuscht.